

Gondos-Grünhut László (született Grünhut László, később Gondos László, 1903-1962): magyar filozófus. Baján született vagyonos zsidó család negyedik, legfiatalabb gyermekeként. 1919-ben felszökött Budapestre, hogy közelről láthassa a tanácsköztársaságot. A vörös terror brutalitása és hazugságai mélyen megsebeztek és kiábrándították a kommunizmusból. Ez a tapasztalat nagy hatást gyakorolt a történelemképének kialakulására éppúgy, mint a politikai nézetére. A kommün összeomlása után a gimnáziumból kizárták, ezért a középiskolát magánúton fejezte be. • Egyetemi tanulmányait Ausztriában, Franciaországban és Németországban végezte, ahol filozófiát és természettudományokat tanult. Zene és egyéb művészetek iránti érdeklődése is elmélyült. Életre szóló, mély barátságot kötött kora számos kiemelkedő személyiségével. Megfontolásai, főleg a „semmit” való szembesülés személyes élménye közelebb vitték a valláshoz. Különösen az érdekelte, mi a közös a nagy vallásokban. 1929-ben, jövőre felesége megismerésekor keresztény hitre tért, katolizált. Ugyanebben az évben megnősült, felesége, Kovács Anna két gyermeküknek adott életet. Filozófiából doktorált Marburgban 1929-ben. 1932-ig habilitációra készült Tübingenben, ahol előadásokat tartott és könyvei jelentek meg, ám →Heidegger (egy fennmaradt rövid levél tanúsága szerint) elutasította. Röviddel Hitler kancellári kinevezése előtt hazatért és saját kiadásban publikált magyar és német nyelvű írásokat. 1936-ban nevét Grünhutról Gondosra magyarosította. A II. világháború alatt többször behívták munkaszolgálatra, ahol elmondása szerint kíméletesen bántak vele és társaival. ~ a háború végével belépett a Polgári Demokrata Pártba. A Szabadművelődési Felügyelőségen kapott állást Baján. 1946-ban alapította meg a Humanista Baráti Közösséget, amelynek keretében hetenként egyszer klasszikus zenei előadást tartott gramofonlemezről játszott zenei részletek és filozófiai felolvasások kíséretében. 1947-ben ezt a módszert továbbfejlesztette, szabadegyetemet alapított, amelyben művészetről, irodalomról, természettudományokról és mindenekelőtt zenéről és filozófiáról tartott előadásokat. 1947-48-ban filozófiát tanított a Rudnay Gyula (1878–1957) által alapított Szabadakadémián. 1948-ban sikerült kiutaznia Amszterdamba, ahol a X. Nemzetközi Filozófiai Kongresszuson előadást tartott. 1948-ban, a kommunista hatalomátvétel után rá akarták beszélni, hogy lépjen a Magyar Dolgozók Pártjába (a korábbi Kommünista Pártba); ennek fejében lehetővé tették volna, hogy egyetemi katedrához jusson. ~ meggyőződése miatt ezt elutasította. Reakcióként megtiltották, hogy előadásokat tartson, tevékenységének csak zenei téren maradt némi tere. A filozófiai beszélgetések és zenedélutánok a lakásában kerültek megrendezésre, amelyek minden érdeklődő előtt nyitva álltak. Mindeközben először egy gimnáziumban tanított matematikát, fizikát és kémiát, azután általános iskolába kényszerült tanítóként. Ezen idő alatt folyamatosan írt, egyebek között a korszakban egyre dogmatikusabban támogatott materializmust cáfolva, az elutasított idealizmust védelmezve. Egyik, az olvasók által leginkább kedvelt kézírata volt a *Mesék*, amelyben a világ minden tájáról származó meséket írta le és értelmezte filozófiailag. Tevékenysége e nehéz időkben sokakat segített és bátorított, ám szoros hatósági megfigyelés alatt élt. • Az 1956-os forradalom leverése után a családjával Jugoszláviába menekült, a következő évben átköltözött Németországba. A menekülttáborból elküldte néhány írását Romano

Guardininek (1885–1968); negyedszázados megszakítás után így remélte, hogy visszatérhet a német szellemi életbe. Válaszképpen kétsoros levelet kapott, a borítékban egy 100 márkás bankjeggyel. Mégis sikerült álláshoz jutnia a Rajna-vidéki Geisenheimben, ahol gimnáziumi tanárként tevékenykedhetett. Az első években főleg menekült magyar diákokat, később németeket is tanított matematikára, fizikára, kémiára. Szabad idejében folytatta filozófiai szövegek írását. 1958-ban Velencében részt vett a XII. Nemzetközi Filozófiai Kongresszuson. Az itt elhangzott előadásától eltekintve más anyagot haláláig már nem jelentetett meg.

- Filozófiája a kor áramlataiban gyökerezik. Személyesen ismerte →Husserlt; második könyve a heideggeri ontológiával száll vitába. Könyvei nem kerültek el a korszak egyik legalaposabb gondolkodójának, Erich Przywarának (1889–1972) a figyelmét, aki ~ stílusát →Ágoston *Vallomásaihoz* hasonlította (Uő, *Stimmen der Zeit*, 1931, 475. old.). ~ vitapartnerei a múlt nagy filozófusai →Platóntól →Kantig és →Bergsonig. ~ számára kétségtelen volt, hogy a valódi filozófiai feladat vallási (→vallás). Elvetette vallás és filozófia szétválasztását, úgy tekintette őket, mint a tudás két, egymással szervesen összefüggő mozzanatát. Ez a tudás ontológiából és misztikából áll. Az ontológia a transzcendencia racionális tudománya, a misztikát azon boldogító tapasztalatként fogja fel, amely az →Istennel való közösségből születik. E közösségben a lét legyőzi a semmi éjszakáját. A legfőbb jó a lét, de a lét nem magától értetődő. A létet annyiban észleljük, amennyiben a semmiből kiemelkedik; ebben azt is, hogy a semmivel szemben a valami, a valóság: Isten műve. Ha nem lenne végtelen hatalom, amely a dolog létezését biztosítja, amely a létet a semmi helyére állítja, akkor minden dolognak el kellene sülyednie a semmi mélységében. „A dolgok semmihez való viszonyát, mivoltuk nem magától értetődőségét a semmi magától értetődő semmiségével szemben, a dolgok végtelenül nehéz terhét, erő által szükségképpen viselt súlyát, ami megakadályozza, hogy a semmibe sülyedjenek, létnek nevezzük.” (Gondos-Grünhut László, *Szeretet és lét. Válogatott tanulmányok*, 2013, § 1).
- Az embernek, aki Istent szereti, be kell látnia, hogy szeretete nem szükségszerűen foglal magában pontosan kimért kölcsönösséget. Isten szeretheti a lelkeket azon értékeit, amelyeket szeret, de ezek az értékek gyakran megtalálhatóak másokban is. A lelkeknek dicsőíteniük kell Istent, s az én lelkem valóban egy ezek közül; de a másik lélek éppúgy rendelkezhetne az értékeimmel, javaimmal, és ezért helyettesíthetne engem Isten dicséretében. Ha Isten örömmel fogadja és magához emeli az igaz lelkeket, nem szükségszerű, hogy az én lelkem is köztük legyen. Istennek hatalmában áll az én lelkem helyett egy másik lelket kiválasztani és szeretetével elárasztani. S az igazság felismerésének ezen nagy pillanatában válik lehetségessé Isten hasonlíthatatlan szeretetének sajátos megértése: Minden tulajdonságom – még a legértékesebbek is – lehetnének valaki máséi. Ami bennem valóban sajátos, az *nem* az enyém. Ami az enyémként megmarad, az rászorultságom, szegénységem, semmiségem. Ha engem Isten mégis szeret, nem azért szeret, *ami*, hanem azért, *aki* vagyok. Önmagam miatt szeret, s én mint ilyen az ő alkotásaként ébredek szeretetének tudatára. Az ekképpen bennem felgyúló szeretet, amely nem egy hiányzó jót céloz meg, nem értékekre irányul, amelyet más is birtokolhat – az *agapé*. Az *agapé* *alaptalan* szeretet; olyan szeretet, ami a másikat önmagában és önmagáért célozza; amely minden birtoklási vágy vagy elfogultság

nélkül alászáll a lélekhez. Csak Isten képes így szeretni, valamint az, akit Isten szeret. • ~ gondolkodásának fogalmi szerkezete ifjúkora két munkájában, 1931-ig már kialakult. E művek oly gondolkodót mutatnak, akinek felfogása sokban hasonlít →Scheler vagy →Weil filozófiájára. Miután a német egyetemi világból 1932-ben visszatért a vidéki magyar kisvárosba, Bajára, a magyar milióhöz kapcsolódott, amelyben a filozófia fő sodra az 1930-as években megoszlott a vezető filozófusok sokszor német nyelvű munkái (→Pauler, →Brandenstein), illetve a hagyománykutatói iskola között (→Várkonyi, →Hamvas, →Tábor, →Szabó Lajos, →Baktay). ~ egyike volt azoknak, akik hozzájárultak a misztika, a lelkeség hagyományai iránti érdeklődés fokozódásához, amit jól mutatnak 1934-35-ben közreadott írásai metafizikáról, vallástörténetről. Gondolkodása a *philosophia perennis*, „az örök bölcsélet” újszerű megfogalmazása kívánt lenni. • Halála után a művei nem váltak széles körben ismertté. Könyvei a könyvtárak polcain megtalálhatók, hátrahagyott kéziratok tanítványok fiókjaiban rejlenek. Hans Urs von Balthasar (1905–1988), aki ismerte ~ korai munkáit, úgy fogalmazott, az *Eros und Agape* szerzője nem akart újító lenni, mégis eredeti felfedezésekre jutott (Balthasar, Hans Urs von, *Mysterium Paschale. Mysterium salutis*, III/2, 1969, 179. old.) Munkáit először Vető Miklós, egykori tanítványa gyűjtötte össze és adta ki német nyelven 1990-ben. 2013-ban ez a munka alapul szolgált a bővebb magyar kiadás számára (fordította Mezei Balázs és Varga-Jani Anna). Életpályája nemcsak a korszakot értő és drámaian megélő, a magyarsággal sorsközösséget vállaló zsidóság tanúságtétele, hanem bizonyítéka annak is, hogy ebből a körből olyan eredeti személyiségek kerültek ki, akik az egyetemes magyar gondolkodás ügyét szolgálták.

Saját művei:

Grünhut, László – Jaensch, Erich Rudolf: *Über Gestaltpsychologie und Gestalttheorie* (1929);

Gondos-Grünhut, László: *Das Wesen und der Wert des Seins und die Grenzen der reinen Vernunft*. Leipzig: Johann Ambrosius Barth (1931);

Gondos-Grünhut, László: *Eros und Agape. Eine metaphysisch-religionsphilosophische Untersuchung* (1931);

Gondos-Grünhut, László: *Metafizikai világnézet* (1934);

Gondos-Grünhut László: *Buddha megváltástana és a misztika* (1935);

Gondos-Grünhut László: *A metafizikai valóság felfedezése és tudománya* (1939);

Gondos-Grünhut, László: *Metaphysische Wirklichkeit. Ihre Entdeckung und ihre Wissenschaft. Philosophische Wanderungen im All* (1939);

Gondos, László: Experiences on which metaphysics as a science is based. Proceedings of the Tenth International Congress of Philosophy (Amsterdam, August 11-18, 1948) I, (1949); 399-404 old.

Gondos, László: Cím nélküli összefoglaló: *Ricerche Filosofiche*. Palmi, 1955: 58-67.

Gondos, László: Idealismus und Materialismus als Stellungnahmen zum höchsten Wert. *Atti del XII Congresso Internazionale di Filosofia* (Venezia, 12-18 Settembre 1958) 7, Florence: 1961: 191-196. old.

Gondos-Grünhut, László: *Die Liebe und das Sein. Eine Auswahl* (1990).

Gondos-Grünhut, László: *Szeretet és lét. Válogatott tanulmányok* (2013).

Róla szóló irodalom:

Bánáti Tibor: Gondos László. *Bajai arcképcsarnok*. Baja: Türr István Múzeum, 1996: 93-96

Vető, Miklos: Gondos-Grünhut, Laszlo, 1903-1962. In: *Dictionnaire des philosophes*. 1984, I. 1060s ; 2. kiad. 1993, 1163s.

Vető, Miklos: L'être et l'amour. Introduction à la pensée de L. Gondos-Grünhut. *Revue Thomiste*, LXXXVII, 1987: 93-106.

Vető, Miklós: Lét és szeretet. Bevezetés Gondos-Grünhut László filozófiájába. *Vigilia*, 52, 1987, n. 4: 263-267.

Mezei Balázs

© MAGYAR FILOZÓFIAI ENCIKLOPÉDIA